

1.6.2020

PELASTUSLAITOSTEN VARALLAOLOKÄYTÄNNÖT MUUTTUVAT SUOMESSA – MUUTOSTYÖ KÄYNNISTETÄÄN JOKILAAKSOJEN PELASTUSLAITOKSESSA

Kansallisesti varallaoloihin liittyvä oikeuskäytäntö on muuttunut merkittävästi ja siihen vaikuttavat myös EU-tuomioistuimen ratkaisut eräissä varallaoloasioissa. Keskeisesti oikeuskäytäntöön Suomessa vaikuttaa työelämää ja etenkin työaikaa koskeva kehittyvä lainsäädäntö ja muuttuneiden säädösten nojalla eri oikeusasteissa tehdyt ratkaisut. Ympäri vuorokautisesti toimivat palvelut asetavat entistä suurempia haasteita työajan ja vapaa-ajan rytmittämiseen.

Tähän saakka kymmenien vuosien ajan useat pelastuslaitokset ovat halunneet varmistaa omaa palvelutuotantoansa sopimalla työntekijöiden ja viranhaltijoiden hälytettävyydestä pelastustoiminnan tehtäviin vapaa-ajaltaan varallaolon avulla.

Lähtökohta varallaolossa on ollut se, että henkilöstö on ollut varallaoloaikanaan itse valitsemassaan paikassa ja hälytyksen tultua siirtynyt paloasemalle josta edelleen onnettomuuspaikalle tai suoraan onnettomuuspaikalle hälytysajoneuvolla. Uuden oikeuskäytännön seurauksena on kuitenkin kiinnitettävä entistä enemmän huomiota valmiusaikavaatimukseen eli siihen, miten nopeasti varallaolossa olevan henkilöstön on aloitettava työtehtävät. Tämäkään ei juridisesti kuitenkaan enää välttämättä riitä, vaan oikeusasteissa on ratkaisuja perusteltu kiireelliselle pelastustoiminnalle luontaisilla piirteillä.

Pelastuslain 32.2 §:n mukaan pelastuslaitos vastaa pelastustoimintaan kuuluvien tehtävien hoitamisesta, kun tulipalo, muu onnettomuus tai niiden uhka *vaatii kiireellisiä toimenpiteitä ihmisen hengen tai terveyden, omaisuuden tai ympäristön suojaamiseksi tai pelastamiseksi* eivätkä toimenpiteet ole onnettomuuden tai sen uhan kohteeksi joutuneen omin toimin hoidettavissa tai kuulu muun viranomaisen tai organisaation hoidettavaksi. Pitkä varallaolijan valmiusaika ei enää palvele kiireellistä pelastustoimintaan ja pelastustoiminnan luonteen vuoksi se on osoittautunut helposti riitautettavaksi jälkikäteen täyden työajan palkkavaatimuksilla.

Uuden työaikalain (872/2019) 4.1 §:n mukaan varallaoloaikaa ei lueta työaikaan, ellei työntekijän ole oleskeltava työpaikalla tai sen välittömässä läheisyydessä. Varallaolo ei saa kohtuuttomasti häiritä työntekijän vapaa-ajan käyttöä.

Uuden oikeuskäytännön ja työaikalain määräysten valossa on päädytty siihen, että käynnistetään toimenpiteet miehistö-, ryhmänjohtaja- ja päällystövarallaolosta luopumiseksi. Pelastustoimen hälytystehtävät ovat lähes aina kiireellistä toimintaa vaativia eikä varallaoloon perustuva toimintavalmiuden varmistaminen ole enää perusteltua, kun sen uhkana on jälkikäteiset palkkasaatavavaatimukset.

Kaikilla II ja III riskialueen paikkakunnillamme pelastustoiminnan toimintavalmius kiireellisissä tehtävissä perustuu suurimmalta osin sopimuspalokuntiin, niiden hälytysosastojen suorituskykyyn, henkilöstön toimintakykyisyyteen, sitoutuneisuuteen ja osaamiseen. Lisäksi I riskialueen paikkakunnilla sopimuspalokunnilla on suuri merkitys keskisuurissa ja sitä suuremmissa sekä päällekkäisissä tehtävissä. Tämä sopimuspalokuntajärjestelmä tulee olemaan edelleen käytössä. Virka-aikaisissa

sopimuspalokuntien lähtövahvuuksissa on havaittu ongelmia johtuen työelämän muutoksista ja sopimushenkilöstön päätyön sitovuudesta. Tässä taustalla on vahvasti laajempi yhteiskunnallinen kehitys, joka näyttäisi jatkuvan edelleen pelastustoiminnan kannalta entisestäänkin epäedullisena.

Varallaolosta luovuttaessa hälytyksiin lähteminen on jatkossa henkilöstön oman harkinnan ja vapaaehtoisuuden varassa. Pelastustoiminnan johtamisjärjestelmä on pelastuslain velvoittamana kaikilla Suomen pelastuslaitoksilla varmistettu virkasuhteessa toimivan henkilöstön avulla. Lisäksi pelastustoiminnan vastejärjestelmän avulla kaikkiin onnettomuuksiin hälytetään aina riittävä ja tarkoituksenmukainen henkilöstö ja kalusto. Varallaolosta luopuminen voi yksittäistapauksissa kaikkein pahimmillaan aiheuttaa sen, että lähellä olevalta paloasemalta ei sopimuspalokuntaa saada liikkeelle, mutta varmistetun johtamisjärjestelmän ja vastejärjestelmän avulla kaikkiin onnettomuuksiin saadaan aina kuitenkin apua liikkeelle.

Pelastuslaitoksen palvelutasopäätös ja sisäministeriön toimintavalmiuden suunnitteluohje ohjaavat pelastustoimen palvelutuotantoa. Pelastuslaitoksellamme on tulossa käyttöön omavalvontatyökalu, jonka avulla seurataan palvelutuotantoa ja sen laatua, puututaan havaittuihin palvelutuotannon epäkohtiin ja korjataan ongelmia. Aluehallintovirasto lakisääteisenä tehtävänänsä valvoo toteutuneita toimintavalmiusaikoja jälkikäteen ja puuttuu tarvittaessa ongelmiin. Saadun tiedon mukaan Aluehallintovirasto ei puutu keinoihin, joilla toimintavalmius järjestetään.

Varallaolosta luopumisen aiheuttamia vaikutuksia on suunniteltu tasoitettavaksi seuraavilla toimenpiteillä:

- Hälytysrahakäytäntöä muutetaan siten, että se kannustaa pelastustoimintaan osallistuvaa henkilöstöä suorituskyvyn ylläpitoon, osaamisen kehittämiseen ja aktiivisuuteen.
- Päätoimisen henkilöstön määrän lisääminen
 - o Päätoimisen henkilöstön työaikojen ja työskentelypaikkojen optimointi siten, että sen avulla on mahdollisuus varmistaa etenkin virka-aikaista pelastustoiminnan toimintavalmiutta aikana, jolloin sopimushenkilöstön saatavuus hälytyksiin on kaikkein heikointa.
- Pelastustoiminnan johtamisjärjestelmän uudistaminen
- Onnettomuuksien ennaltaehkäisyn, omatoimisen varautumisen ja etenkin turvallisuusviestinnän kehittäminen siten, että on se parantaa ihmisten toimintakykyä kohdata erilaisia onnettomuuksia ja arjen häiriötilanteita niitä ennaltaehkäisten.

Aikataulullisesti on suunniteltu, että varallaoloista luovutaan viimeistään 1.1.2021 erilliseen suunnitelmaan perustuen.

JOKILAAKSOJEN PELASTUSLAITOS

Merk.

Jarmo Haapanen
pelastusjohtaja